

NAVOIYGA QAYTISH NAVOIY OLAMINI YANGIDAN KASHF ETISHNING ZARURATI VA AHAMIYATI

M.B.Eshniyazova

maysaraeshniyazova300477@gmail.com

Samarqand davlat universiteti, Mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: *yoshlarimizga Navoiyni anglash, ulug` adibning insonparvarlik g`oyalarini yosh avlod qalbiga singdirish zarur. Navoiydan insonga muhabbatni, hayotga muhabbatni, futuvvatni, javonmardlik, vafo va sadoqatni o`rganishimiz lozim. Alisher Navoiyning islomga munosabatiga bir nazar tashlaylik, ulug` shoir uchun Olloh – olam yaratuvchisi, olamni yaratishidan maqsad esa – odamni – jami maxluqot gultojini yaratish. Tasavvuf oddiy qilib aytganda Sharq falsafasi bo`lib hisoblanadi. Tasavvuf ta`limotida insoniyat har tomonlama tarbiyalanadi.*

Abstract: *it is necessary for our youth to understand Navoi, to inculcate the humanitarian ideas of the great writer in the hearts of the young generation. From Navoi, we should learn love for people, love for life, courage, youth, loyalty and loyalty. Let's take a look at Alisher Navoi's attitude to Islam. For the great poet, Allah is the creator of the universe, and the purpose of creating the universe is to create a person - the totality of creation. In simple terms, Sufism is Eastern philosophy. Humanity is educated in all aspects in Sufism.*

Аннотация: *нашей молодежи необходимо понять Навои, привить гуманитарные идеи великого писателя в сердца молодого поколения. У Навои мы должны учиться любви к людям, любви к жизни, мужеству, молодости, верности и преданности. Давайте посмотрим на отношение Алишера Навои к исламу. Для великого поэта Аллах является творцом вселенной, а цель создания вселенной - создание человека - совокупности творения. Проще говоря, суфизм – это восточная философия. Человечество во всех аспектах образовано в суфизме.*

Kalit soʻzlar: *tasavvuf, qalb, islom, maqsad, shoir, sharq falsafasi, adabiyot.*

Keywords: *Sufism, soul, Islam, purpose, poet, Eastern philosophy, literature.*

Ключевые слова: *Суфизм, душа, ислам, цель, поэт, восточная философия, литература.*

Yurtboshimiz taʼkidlaganlaridek, adabiyot, soʻz sanʼati azaldan xalq qalbining ifodachisi, haqiqat va adolat jarchisi boʻlib keladi. Xususan, mustaqillik yillarida yurtimizda maʼnaviyatimizning gʻoyat muhim va uzviy qismi boʻlgan adabiyotni rivojlantirish, yozuvchi va shoirlarning xizmatini qadrlashga katta eʼtibor berilayotgani diqqatga sazovordir. Shuningdek, yoshlarimizga Navoiyni anglash, ulugʻ adibning insonparvarlik gʻoyalarini yosh avlod qalbiga singdirish zarur. Chunki bugungi kunda insonning aqliy kashfiyoti behisob hayratlanarli boʻlsa ham, insoniyat maʼnaviyat kamoloti jihatidan juda ilgari ketgan yoʻq. Agar biz Navoiy maʼnaviyati choʻqqisidan qaraydigan boʻlsak, anchagina orqada qolib ketganimiz maʼlum boʻladi. Shuning uchun Navoiyga qaytish Navoiy olamini yangidan kashf etishning zarurati va ahamiyati katta. Navoiydan insonga muhabbatni, hayotga muhabbatni, futuvvatni, javonmardlik, vafo va sadoqatni oʻrganishimiz lozim. Alisher Navoiy asarlarida hamma narsa inson qalbi goʻzalligi, inson axloqi kamoloti nuqtai nazaridan olib qaraladi.

Alisher Navoiyning islomga munosabatiga bir nazar tashlaylik, ulugʻ shoir uchun Olloh – olam yaratuvchisi, olamni yaratishidan maqsad esa – odamni – jami maxluqot gultoʻjini yaratish. Buyuk mutafakkir mana shuni toʻgʻri anglashni iymonning asosi deb biladi va islomga ulugʻ shoir maʼrifat deb qaraydi, yaʼni dunyoni Ollohni va oʻzlikni bilish maʼrifati deb biladi. Tasavvuf oddiy qilib aytganda Sharq falsafasi boʻlib hisoblanadi. Tasavvuf taʼlimotida insoniyat har tomonlama tarbiyalanadi. Shuningdek, tasavvuf bir tomondan din va shariat, ikkinchi tomondan, falsafa va hikmat ilmi bilan bogʻliq holda rivojlanib kelgan.

Tasavvufning Sharqda keng tarqalishiga sabab uning arab, fors va turkiy tillarda buyuk bir sheʼriyatni vujudga keltirishidir. VIII-IX asrlarda Robiya Adaviya, Mansur Xalloy singari ulugʻ soʻfiylar ijodi bilan boshlangan soʻfiyona XII

asrlarga kelib katta bir adabiyotga aylandi, o'ziga xos obrazlar, timsollar olami, alohida ramzlar, uslub va usullar shakllana boshlandi. Olimlar tasavvufning adabiyot bilan yaqinlashish sabablarini ko'proq so'fiylarning raqs-u samo majlislari bilan bog'liq deb ataydilar. Biroq aytish kerakki, sabab faqat shundan iborat emas. To'g'ri, tasavvuf shayxlari muridlariga ta'sir etish uchun ruboiy, g'azal kabi kichik she'riy janrlardan foydalanganlar. Ba'zan o'zlari so'fiyona g'oyalarga mos asarlar ijod qilib, ko'p hollarda xalq orasida yurgan og'zaki ijod namunalari va mashhurlarning she'rlaridan foydalanib, suhbatlarini qizdirganlar, so'zlariga yangi ma'no berib, so'fiyona g'oyalar ruhida talqin va tafsir etganlar. O'z o'rnida adabiyot ham tasavvufga qarab intilgan. Tasavvufiy g'oyalar keng tarqalgandan keyin u ba'zi shoirlar qalbini rom etgan. Tasavvufning pok ilohiy ishq haqidagi, haq va haqiqat, chin insoniy xislatlar haqidagi g'oyalari she'riyat g'oyalariga aylanadi – shoirlar qizg'in ruh, ko'ngil amri bilan irfoniy g'oyalarni qo'llaydilar. Chunki inson qalbiga yo'l badiiy adabiyot orqali topiladi. Tasavvufning behudlik va ishq, sofflik, adolat va haqiqat timsoli – Mutloq Ilohga muhabbat zavqi ijod ahliga qattiq ta'sir etdi. Insoniyat g'ami bilan qalbi dardga to'lgan isyonkor ruhdagi shoirlarni bir ohanraboday o'ziga tortib o'rtanishli, his-hayajonga to'la, ajoyib she'riyatni hayotga tatbiq etadi. Bu yo'nalishda ijod qilayotganlarni so'fiy shoirlar, adabiyotini esa so'fiyona adabiyot deb yuritish an'anaga aylanadi. So'fiyona adabiyotning tasvir mavzusi tariqat yo'li bilan tiklanayotgan va tinmay komillik sari taraqqiy etayotgan inson bo'lib, tasavvufiy adabiyotda mana shu inson tuyg'ulari, kechinmalari, tushunchasi tasvir etgan. Tasavvufiy asarlar to'rtliklar, g'azallar, ruboiy kabi janrlardan tortib hatto dostonlargacha yozila boshlandi. Bu esa tasavvufiy adabiyotning qanchalik keng quloch yoyganini ko'rsatadi.

Tasavvufda insonning ma'naviy kamolotga yetkazuvchi eng yuqori bosqich haqiqat bo'lsa, uning boshlanishi shariatdir. Undan keyingi bosqich esa Alloh ishq tomon olib boradigan yo'l ma'nosini o'zida mujassam etgan tariqatdir. Keyingi bosqich esa Allohni tanish bosqichi bo'lib, u ma'rifat deb nomlanadi. Adib esa tariqatga shariatsiz kirib bo'lmasligini aytib, bu yo'lda siyosatli pir, ya'ni ustoz lozimligini ta'kidlaydi. Ulug' shoir bu bilan tasavvuf Qur'oni karim va hadisi

sharifning umumbashariy g'oyalarini o'zida mujassam etganligi, muqaddas dinimizda insonni yuksak axloqiy fazilatlarining egasi bo'lishga da'vat etilganligiga ishora qiladi. Tariqatda shunchaki shogird tushishning o'zigina kifoya qilmaydi. Buning uchun solikda o'z maqsadiga nisbatan komil ishonch bo'lishi va bu yo'lga sobit e'tiqod bilan kirishib, har qanday mashaqqat-u qiyinchiliklarni yengib o'tishga davat etiladi.

Tasavvuf deyilganda, bugun har kim o'z saviyasi va nuqtayi nazari darajasida fikrlaydi va so'z aytadi. Ammo bu fikr va mulohazalarning aksariyatida umumiy bir o'xshashlik bor. Bu o'xshashlik esa ilmning tasavvufdagi o'rni, mavqei va tasavvuf ta'limotining ilm-fan taraqqiyotidagi xizmatlarini hisobga olishga borib taqaladi. Ko'p hollarda tasavvuf deganda faqat dinni yoki din yo'lga kirgan kishilarni tushunishadi. Chunki tarixdan ma'lumki, tasavvufiy ijodkorlarning ko'pchiligi ham diniy, ham dunyoviy bilimlarning egalari bo'lishgan. Bundan ko'rinadiki, tasavvuf shunchaki din emas, u ilm-ma'rifat orqali insonga o'zligini tanishtirishdir. Allohni tanish o'zini tanish hisoblanadi. Adib Ahmad Yassaviy hikmatlaridan biri misolida fikrimizga oydinlik kiritamiz:

Ma'rifatni bo'stonida jonin burg'on,
Muhabbatning maydonida bosh o'ynog'on,
Haqiqatning dunyosidin gavhar olg'on,
G'avvos yanglig' ul dunyodin chiqmas bo'lur.

Keltirilgan baytdan ma'lum bo'ladiki, jon-jahdi bilan ilm-ma'rifatni o'rgangan va shu yo'lda borini ayamagan inson asl haqiqatni anglay oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент: «Маънавият», 2008. 176 б.
2. Алишер Навоий. Сабаъи сайёр. Мукаммал асарлар тўплами. XX томлик, 10-том. Тошкент: «Фан», 1992, 447 б.
3. Юсуф Хос Ҳожиб. Қутадғу билиг. Тошкент: «Чўлпон», 2007. 160 б